

Op verzoek van het kabinet adviseert de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) in dit advies over nationale identiteit. Hij verkent het spanningsveld tussen gevoelens van nationale identiteit enerzijds en processen van voortgaande internationalisering anderzijds. Bij internationalisering gaat het hier vooral om de Europese eenwording en om de culturele en etnische differentiatie van de Nederlandse samenleving. Deze processen van internationalisering beïnvloeden de gevoelens van nationale identiteit en zij zouden kunnen bijdragen aan een verlies aan eigenheid onder de inwoners van Nederland.

De Raad constateert dat nationale identiteit een moeilijk grijpbaar en complex begrip is. Hij vat nationale identiteit op als het besef deel uit te maken van een volk of nationale samenleving, van een gemeenschap met specifieke kenmerken. Dat besef is zo sterk dat het leidt tot identificatie met die gemeenschap. De kenmerken van die gemeenschap zelf zijn naar de mening van de Raad van ondergeschikt belang, mede omdat zij in de loop der tijd veranderen: nationale identiteit is een dynamisch begrip. De Raad meent dat nationale identiteit niet negatief beoordeeld moet worden. Zij draagt bij aan gevoelens van erbij te horen en aan actief burgerschap. Daarbij tekent de Raad evenwel aan dat nationale identiteit niet mag leiden tot extreem nationalisme; noch dat deze het exclusieve bezit mag zijn van de autochtone ingezetenen van Nederland.

Op basis van verschillende geraadpleegde bronnen constateert de Raad dat gevoelens van nationale identiteit in Nederland - in vergelijking met andere Europese landen - niet erg sterk zijn. Zo valt het op dat de Europese eenwording, die gepaard gaat met een aanzienlijke inperking van de nationale beleidsruimte, door de meeste Nederlandse burgers niet negatief wordt beoordeeld, integendeel. Een van de mogelijke verklaringen hiervoor kan voortkomen uit het feit dat gevoelens van identiteit elkaar eerder versterken dan dat deze elkaar uitsluiten. Dat wil zeggen dat een identificatie met Nederland de ontwikkeling van een Europese identiteit niet in de weg staat. Ook is het mogelijk dat Nederlanders verschuivingen van instrumentele macht van het nationale naar het Europese niveau accepteren, zonder dat deze hun gevoelens van nationale identiteit beïnvloeden. De Raad verwacht meer in het algemeen niet dat de Europese eenwording op korte termijn bijdraagt tot een verplaatsing van gevoelens van identiteit naar Europa. Hij acht het evenwel niet uitgesloten dat het vraagstuk van nationale identiteit tegen de achtergrond van de Europese eenwording urgenter zal worden.

Over de relatie tussen een tweede vorm van internationalisering - het ontstaan van een multi-etnische samenleving - en nationale identiteit merkt de Raad het volgende op. Gevoelens van nationale identiteit zijn verbonden met in Nederland geboren zijn, met het spreken van de Nederlandse taal en met het delen van een gezamenlijke geschiedenis en van gemeenschappelijke symbolen. Immigranten kennen deze vormen van verbondenheid met Nederland niet of nauwelijks. Zelfs als zij de Nederlandse nationaliteit hebben verworven zullen zij zich toch ten minste gedeeltelijk willen blijven identificeren met hun land van herkomst. De RMO acht daarom een toekomst waarin plaats is voor verschillende etnische identiteiten, naast de dominante autochtone Nederlandse identiteit, waarschijnlijk en ook noodzakelijk. Hij is van mening dat spontane processen die leiden tot diverse identiteiten langs etnische lijnen gefaciliteerd moeten worden. De overheid kan voorwaarden scheppen om de ontwikkeling van verschillende etnische identiteiten te begunstigen. Zo zou het ontstaan en functioneren van etnische organisaties bevorderd moeten worden. Daarnaast moet er echter voldoende ruimte zijn voor een gemeenschappelijke identiteit. Deze kan worden gecreëerd onder meer door eisen te stellen aan het leren en het gebruik van de Nederlandse taal, door het ontwikkelen van vaardigheden van alle inwoners van Nederland om zich in sociaal en economisch opzicht hier te kunnen handhaven, door respect voor de wet en voor de spelregels van de democratische rechtsstaat.

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling concludeert dat het vraagstuk van nationale identiteit door internationalisering aan belang zal winnen. Hij acht het essentieel dat dit vraagstuk ook in de toekomst politieke aandacht krijgt. In Nederland bestaat geen specifiek politiek-bestuurlijke plaats waar de nationale identiteit een algemeen aandachtsveld vormt. Het is niet nodig om hiervoor een instantie op te richten; daarvoor is het vraagstuk aan het einde van de twintigste eeuw (nog) niet zwaarwichtig genoeg. De RMO beveelt daarom aan een plek te creëren waar beleidsinitiatieven die

van invloed zijn op de nationale identiteit, herkend en beoordeeld worden. Dit aandachtsgebied zou de Raad willen toewijzen aan een bewindspersoon.

Met dit advies wil de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling het zwaartepunt leggen op de attendering. Nationale identiteit vormt een mogelijk aangrijpingspunt voor het versterken van de sociale cohesie en de betrokkenheid van de burgers. De Raad heeft ook gewezen op de negatieve kanten van dit verschijnsel. Er zijn overtuigende redenen om een begin te maken met een maatschappelijke en politieke discussie over dit onderwerp. De Raad geeft met dit advies een voorzet voor deze discussie.